

MÍTOSZ, EVANGÉLIUM ÉS POZITÍV KERESZTYÉNSÉG

A ZOKNAK a jelszószerű elnevezéseknek a száma, amelyeket mindenki használ, de tán két ember sem ért egyformán, a német egyházi válság kitörése óta megszorodott eggyel: a pozitív keresztyénséggel. „A párt a pozitív keresztyénség talaján áll”: ezt olvassuk 24. programpontjában a nemzeti szocialista pártnak, amely ma lényeg szerint a hivatalos Németországgal azonos. A kétharmad többségében protestáns német birodalomban a „pozitív keresztyénség” már legalább két emberöltő óta meglehetősen közhasználatú fogalom. Egyházi és teológiai körökben a protestáns keresztyénségnek azt a felfogását értették alatta, amely nem kívánt ugyan teljes merevséggel ragaszkodni az egyes konfessziók dogmáihoz, de az azokban közös kijelentési alapok, bibliai alaptények fölött szigorúan őrködött — s ekképpen szembehelyezkedett a kritikai vallástudományból táplálkozó „modern”, „liberális” protestáns vallási fölfogással, amelyet túlnyomólag „negatív”-nak tekintett. Ez a „pozitivizmus” többé-kevésbé egybeesett a német protestáns egyházak életében különösen 1918 óta nagyon megerősödött konzervatív hajlammal, amíg másrészt a liberális-modern vallástudományi szellem igen sok esetben a marxizmus felé tolódó protestánsok között találta meg a maga szövetségeseit. Így érthető, hogy a szocializmus marxi alakját lehangoló horogkereszt a konzervatív hajlandóságú protestánsok között s éppen a lelkészeik között is különösen nagy számmal szerzett magának lelkes, föltétien híveket. E hívek hatalmas tömegei teljes jóhiszeműséggel remélték, hogy a pártprogram egyik alapvető pontjában emlegetett „pozitív keresztyénség” azonos azzal, amit e fogalom alatt ők értenek. Ebből természetesen következett az á bizakodás is, hogy a harmadik birodalom óriási átalakulása, ha tán nagy változásokat fog is létrehozni a protestáns egyházi élet külső formáiban és államjogi viszonyaiban — az egyházi élet létalapjait, az evangéliumi keresztyén tanokat és világnézetet nem fogja érinteni, sőt közvetve még megszilárdítja.

Ha ez valóban így lett volna, akkor a német protestáns egyházi élet nem jutott volna egy már két év óta húzódozó gyötrelmes válságba s ez a válság nem tágult és mélyült volna ki két év múltán mindenféle, e névre még egyáltalán érdemes keresztyénségnek történetileg páratlan, döbbenetes arányú válságává.

Ma már egészen nyilvánvaló, hogy a „pozitív keresztyénség” a német protestáns tömegek közfelfogásában, meg a nemzeti szo-

cializmus világnézeti dogmatikájában, tehát magának az állammal azonosult pártnak a közfelfogásában is, kezdettől fogva más-más értelmezéssel bírt. A párt egy olyan keresztyénséget tekint pozitívnek, amely egyházi szempontból a legteljesebb mértékben negatívum. Ez félreérthetetlenül kiviláglik a párt világnézeti iskolázásának leghitelesebb és minden nemzeti szocialistára nézve föltétlenül kötelező forrásából: Rosenberg Alfrédnek „Der Mythos des 20. Jahrhunderts“ c. könyvéből. Ennek a több mint 700 lapra terjedő könyvnek a példányszáma az első kiadás megjelenése —1930— óta a félmillió körül jár, ha ugyan már meg nem haladta ezt a számot is. Ekkora terjedelmű s még hozzá olvasmánynak éppen nem könnyű, minden szépirodalmiságtól messze álló világnézeti könyv ily példátlan sikere nem magyarázható másként, csak úgy, hogy a Harmadik Birodalmat megteremtő forradalmi hullám emelte magasra — s másrészt e hullám lökőerejében magának ennek a könyvnek is jelentékeny része volt.

Rosenberg a történeti keresztyénségből s az annak alapját adó bibliai kijelentésből csak annyit hajlandó „pozitív“-nak elismerni, amennyi a vér és a faj északi-germán „mítosának“, azaz vallássá emelt és világnézetté kitágított misztikus szemléletének megfelel, azzal meg egyezik és annak a néplélekben való egyeduralmát elősegíti. Minden negatív tehát a keresztyénségben, ami az északi vallásosságnak ellene mond, ami a „syrisch-jüdisch-ostisches Kirchentum“-mal van összefüggésben. Negatív legelőször is maga a személyes istenfogalom, mert az északi lélekben az Én és az istenség között nincs lényegi különbség. Negatív az eredendő bűn és a váltság fogalma, mert a legmerevebben ellene mond az északi lélek abszolút értékeinek: a becsületnek és a szabadságnak. Negatívum a kereszten szenvedő Megváltó képe: Jézusban — aki mindenestre isteni kijelentés, de nem egyedülvaló és nem végleges — csak a „tanító tűszellemet“, a legmagasabb értelemben vett hőst tudja az északi lélek áthasonítani. Negatívum az egyház apostoli igehirdetése: Pál apostol, a fanatikus zsidó, nem más, mint a faji világkaosz okozója. Abszolút igazság, oly értelemben, ahogy azt az egyház tanítása a Kijelentés alapján igényli a maga számára, nincsen: csak „szerves igazság“ van, ez pedig a „ajilag megkötött népiség“-gel („rassegebundenen Volkstum“) azonos.

Mindez a faji mítosz szempontjából, azaz — egyszerűbben fejezve ki ugyanazt a dolgot — a faj önistenítése szempontjából lehet nagyon is pozitívum; de mindazzal szemben, amit eddig értelmesen és hitelesen bármely felekezeti táborban keresztyénségnek tartottak, a legteljesebb tagadás. A pártprogramra 24. pontja tehát nem más, mint egy állandó fogalomzavar forrása. Nem akarjuk, tán nem is tudnók eldönteni, vajjon e forrás fölfakasztásában mennyi része volt annak a megelőző fogalomzavarnak, amely a már hosszú múltra visszatekintő „völkisch“ mozgalmaknak egyes keresztyén eszmékkel való összekeveréséből származott — s viszont mennyi része volt a taktikai szándékosságnak. De az kétségtelen, hogy a nemzeti szocializmus a világnézeti egyeduralomért való harcában az éppen nem „heldisch“ taktika eszközeit sem veti meg.

Ennek a taktikának különösen fényes bizonyosága Rosenbergnek az a folyó évben megjelent röpirata, amely — világos célzással a híres XVI. századi „*Epistolae Obscurorum Virorum*“-ra — „*An die Dunkelmänner unserer Zeit*“ címet visel s példányszámával ma már körülbelül elérte a *Mythus*. Ebben az iratában Rosenberg elejétől végig a *Mythus* katolikus bírálóival foglalkozik és szemlátomást úgy igyekszik feltüntetni a dolgot, mintha a mítosznak s vele együtt az egész nemzeti szocialista világnézetnek, állami és társadalmi újjáalakulásnak egyetlen ellensége a katolikus egyház volna. Aki csak ebből a — mérhetetlenül fölüenyes önbizalomról s ugyanakkor mérhetetlen tudományos dilettantizmusról tanúskodó — röpiratból akarná megítélni a helyzetet, az a legnagyobb megtévesztésnek lenne áldozatává. Azt képzelhetné ugyanis, hogy a nemzeti szocializmus „pozitív keresztyénség“-e ellen ma Németországban kizárólag a katolikus papságnak van kifogása és annak sem annyira elvi okokból, mint inkább politikai, ellenforradalmi törekvések következtében, Róma világhatalmának féltése miatt. A protestánsok pedig — egy elhanyagolható, rómautázó kis töredéktől eltekintve — mind lelkesednek a mítoszáért és a „pozitív keresztyénség“-hiteles és egyedül életképes magyarázatának tekintik azt.

A valóságos helyzet persze teljesen különbözik ettől a túlságosan ügyes és éppen ezért már kissé együgyű beállítástól. Rosenberg *Mythus*ának és az abban kifejeződő északi vallás- és embereszménynek egész sor kemény és öntudatos protestáns bírálata is keletkezett. Ezek a bírálatok természetesen a részletekben más szelleműek és más módszerűek, mint a katolikus részről jövők, — sok olyan kérdéssel egyáltalában nem foglalkoznak, amelyeknél a katolikus apológia, a maga sajátos szükségéhez képest, legnagyobb erejét fejtí ki — de teljesen azonos végeredményűek: a mítosznak alku nélküli elutasításában, a megfeszített és feltámadott Krisztus, mint egyetlen Út, Igazság és Élet mellett való bizonyoságtételben végződnek. Egyetlenegynek néhány sorát idézzük csak — a hitvalló protestáns arcvonal egyik legpompásabb katonájától, a luteránus Asmussentól — s valamennyinek sajátos jellegéről is, alku nem ismerő határozottságáról is képet lehet belőle alkotni:

„Korunk egyik nagy eseménye annak teljes komolysággal való állítása, hogy a hit a vérből jö . . . Kevés jelenség érzékelteti velünk azt a korszakos fordulatot, amelyben élünk, olyan elevenen, mint ez az állítás. Mert ez azt jelenti, hogy az ú. n. keresztyén világnak vége van. Az a szellemiség, amelyből ez az állítás fakad, megint visszanyúl a keresztyénség előtti korra s a nemzeti vallásokhoz és a népistenekhez kapcsolódik oda. Lemond tehát arról a kísérletről, amely az egész emberiséget egyetlenegy eszme uralma alatt akarta egyesíteni. Dacosan elfogadja azt a szenvedést, amely a bábeli toronyépítés által szakadt ránk emberekre.

Helyes-e ez az állítás? Helyes annyiban, amennyiben olyasmit fejez ki, amit rendszerint érvényesnek szoktak tartani. Nem helyes annyiban, amennyiben két esetre nem talál. Helyes akkor, hogyha a bármely korokbeli népvallásokra vonatkozik — akár animisztikusok, akár sokistenhívők, akár monisták azok. És helyes minden koncesszióra vonatkozásban is, amennyiben ezek népvallássá engedték magukat lesüllyeszteni. Van egy bizonyos fajta orosz ortodoxia, német luteránizmus, skót kálvinizmus, spanyol katolicizmus, volt egy bizonyos fajta középkori katolicizmus, holland kálvinizmus, amelyek csakugyan nem egyebek, mint keresztyén prémmel szegélyezett népvallások — csak épp nem tudták és nem tudják magukról, hogy azok.

Hamis ellenben ez az állítás egyrészt némely önmagukat túlélt népek vallásos jelenségeivel szemben — másrészt pedig az élő keresztyén hittel szemben. Az említett népek vallásos jelenségeiben ugyanis olyan meggyőződésekkel találkozunk, amelyeket máshonnan hoztak be, amelyek tehát nem egyeznek meg annak az embercsoportnak történetével és jellemével, amely ezeket a meggyőződéseket vallja. Az élő keresztyén hitben viszont a Szent Lélek ajándékáról és gyümölcseről van szó, amely mindig és mindenütt azt jelenti, hogy történelem, népiségnek és jellemnek halálba kell temetkeznie.

Nem csekély tragikum rejlik abban, hogy a vérből jövő hit hirdetői olyan vallásos meggyőződéseket képviselnek, amelyeknek kimutathatólag nem német talajban van a gyökerük. Mind pozitív, mind negatív oldalakkal a felvilágosodásban és annak kiágazásaiban gyökereznek azok. De ezen túlmenőleg, európai és Európán kívüli vallásoknak annyiféle eleme keveredik bennük össze, hogy párhuzamot csak azokban a kevert vallásokban lehet hozzájuk találni, amelyek a Krisztus születése táján a régi Rómában burjánzóknak.

Ez a protestáns bírálat pedig, amely a mítosszal szemben az Evangélium örök erejére támaszkodik és a „pozitív keresztyénség“ jelszavától nem engedi félrevezettetni magát, nemcsak irodalmi, magántermészetű megnyilatkozásokból áll. A mítosszal s általában az egész — egyelőre ugyan még mindig négy-öt ágra szakadó, kaotikus — „német hitmozgalom“ újpogányságával felvette a harcot a protestantizmus, mint egyház is. Sajnos, nem egységesen —és Rosenbergeknek ebben van a legnagyobb reménysége.

Már a múlt év végén megtörtént a német protestantizmus egyházszakadása. A hivatalos birodalmi egyházzal szemben, amelynek erőszakolt egységét a „Deutsche Christen“-mozgalom demagógiája és közvetve politikai nyomás hozta létre, régóta előreláthatott következményeként megalakult a hitvalló egyház, amelyhez egész tartományi egyházak is — a bajor, a württembergi, a hannoveri — püspökeikkel az élükön csatlakoztak. Ez a hitvalló egyház felmondta az engedelmességet a hatalomba görcsösen kapaszkodó Reichsbischofoknak, Müller Lajosnak — akinek a német egyetemek 124 protestáns teológiai tanára vágta nyíltlevélben szemébe: „csak az vezethetett az evangélikus egyház ekkora elárulására, hogy önből teljesen hiányzik a valódi teológia!“ — önálló kormányzatot alakított s a fennhatósága alatt álló gyülekezetek életét a bibliai Ige és a történelmi konfessziók alapján szuverénül irányítja. A mítosz újpogányságával szemben ugyan mind a két egyház állást foglal, de ez az állásfoglalás nem mind a kettőnél egyformán tiszta és erélyes. Azt most már a Reichsbischof és egyháza is láthatja, hogy az „artgemass“ keresztyénség hangoztatása, amellyel a „Deutsche Christen“-hullám elindult, mennyire veszedelmes játék a szavakkal s az Ószövetség leértékelése végeredményben hová vezet: idegesen és tüntetően hadakoznak is az újpogányság ellen s szeretnék valamiképpen elhárítani azt a benyomást, hogy ők is ott voltak az útegyengetői közt — de még mindig nem akarnak felhagyni az egységes „német egyház“ (értsd: sem katolikus, sem protestáns, hanem a faj szolgálatában álló „keresztyén“ egyház) követelményének és végcéljának hangoztatásával. Amire természetesen a Rosenberg mítikus-pozitív keresztyénsége részéről is, meg a nyíltan pogány német hitmozgalom részéről is (Bergmann, Hauer, Reventlow gróf, Ludendorff és neje stb.) azonnal

kész a felelet: Mi is ezt akarjuk, jertek hozzánk s harcoljunk együtt Róma és Jehova ellen!

A hitvalló egyház álláspontja ellenben gerincesen és félreérthetetlenül keresztyén. Vezetősége már február 21-én minden gyülekezetéhez és tagjához hatalmas biblikus hangú kiáltványt intézett:

„Meg ne csalattassatok! A keresztyén tanítás és ez új vallás között nincsen békesség! Ne felejtsetek az ellentéteket a két tan között. Itt az ember maga teremti istenét; ott Isten teremti az embert. Itt ellenségeskedés van a kereszttel szemben; ott a keresztről szóló Ige az életadó. Itt lelki őserők tükörképeit hajhásszák; ott az Ige érvényes, amely Istennek szájából származik. Itt azt tanítják: te magad vagy létoka tenmagadnak; ott ezt hirdetik: elpusztulsz, ha az Isten leveszi rólad a kezét.

Az elesetteknek és az ingadozóknak pedig ezt üzenjük: Isten minden embernek azt parancsolja, hogy megtérjenek, ő rendelt egy napot, amelyen igazságosan ítéli meg az egész földkerekségét. Ebben az ítéletben nem a ti életéztetek fog benneteket megmenteni, hanem egy férfiú: a Jézus Krisztus, aki mindenkinek kínálja a hitet megtartására. Tovább már nem sántikálhattok kétfelé. Ha a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak Atyja az Isten, akkor önéki szolgáljatok teljes szívetekből. Ha pedig más az Isten, akkor kövessétek azt. Válasszatok tehát, kinek akartok szolgálni. Mi pedig az Úrnak szolgálunk.“

A hitvalló egyház poroszországi szervezete még ennél is tovább mert menni a keresztyén következetességben. Március 5-iki zsinati szövegében a nemzeti szocialista állam totális igényének vallásos megala-
pozását is megtámadta:

„Az állam a maga fenségét és hatalmát Isten parancsolatából és kegyelmes rendelkezéséből bírja. Egyedül Isten alapoz meg és korlátoz minden emberi tekintélyt.

Aki Isten helyett a vért, a fajt és a népiséget teszi meg az állami tekintély teremtőjévé és urává, az aláassa az államot.

A földi jog félreismeri mennyei Bírját és Oltalmazóját és maga az állam is elveszíti teljhatalmát, hogyha egy örökké való birodalom méltóságát ruháztatja magára s tekintélyét az élet minden területén a legmagasabbnak és a legvégsőnek jelenti ki.

Az egyház engedelmesen és hálásan ismeri el az államnak Isten igéjén nyugvó és attól korlátozott tekintélyét. Ezért nem hajolhat meg azon, a lelkiismereteket is megkötni akaró totalitási igény előtt, amelyet az új vallás az államnak tulajdonít. Az egyház, Isten igéjéhez köttetve, köteles az állam és a nép színe előtt bizonyágot tenni a Jézus Krisztus egyedüli uralmáról, akinek egyedül van hatalma a lelkiismereteket megkötni és megoldani: Néki adatott minden hatalom mennyen és földön.“

A hitleri állam magatartása a protestáns egyházszakadással s általában az egész vallási kérdéssel szemben nagyon érdekes ingadozást árul el. Lényegében ugyanaz a taktikázás ez, amelyet már az állam mítosz „pozitív keresztyéniségében“ megfigyelhetünk. A Mythus szerzője egyfelől igen szépen és nyomatékosan kijelenti: „Egyetlen, a maga felelősségét ismerő német embernek sem szabad követelni az egyházak elhagyását azoktól, akik azokon még hittel csüngenek“ — másfelől azonban, e kijelentés értékét lerontva, még sokkal nyomatékosabban hangoztatja: „Annak a férfinak vagy annak a mozgalomnak, amely és aki ezeket a („nordisch“) értékeket teljes diadalra akarja vinni, megvan az erkölcsi joga ahhoz, hogy az ellent ne kímélje, sőt kötelessége, hogy azt szellemileg legyőzze, szervezeten elnyomorítsa

és politikailag tehetetlenségre kényszerítse.“ Ennélfogva az egyelőre még szükségesnek tartott türelem is csak korlátolt lehet. Csak az olyan vallásos meggyőződés »részesülhet benne, amelyik a nemzeti becsület érvényesülésének nem áll útjába. E föltétel alatt az állam eltűri a pillanatnyilag (!) fennálló egyházi közösségeket, de politikai és anyagi támogatást csak annyiban nyújt nekik, „amennyiben tanaik és gyakorlati tevékenységük a lélekerősítés előmozdítására irányulnak“ — amin persze csak a mítosz szellemében való „lélekerősítést“ lehet érteni.

Ez a taktikus beállítottság magyarázza Hitlernek és kormányának egész magatartását a vallási ügyben. Maga a Vezér roppantul tartózkodó: még egyetlen nyilatkozatot sem tett a harc állása óta, amelyből az egyházi ellenzék akár biztatást és vigasztalást meríthetett, akár végleges elutasítást következtethetett volna. Alvezérei annál hangosabban szoktak lenyilatkozni az egész „Ffarrergezank“-ról, de anélkül, hogy érdemileg bármelyikük is tovább menne ugyanennél a taktikáznál. A birodalmi kormány és a tartományi alkotmányok a Saar-kérdés eldőltéig eléggé óvatosan viselkedtek, kivált miután a bajor és Württemberg! hitvalló püspökök brutalizálásakor tömegek félelmes főlháborodását találták magukkal szemben — úgyhogy, félve a felháborodásnak politikai térre átcsapásától, szégyenszemre vissza kellett vonulniok és cserbenhagyniok (ha nem is elejteniük) az erőszakot sugalmazó birodalmi püspököt. De a Saar-probléma kedvező megoldása után addig még sohasem tapasztalt erőszakosságok következtek. Egyrészt fokozott rosszindulatú szigorúságot kísérelt meg a kormány a katolikus egyházzal szemben, valószínűleg azzal a hátsó gondolattal is, hogy így a protestáns tömegek megingott rokonszenvét újra biztosíthatja a maga számára. Majd, amikor itt keményen egységes ellenállás és mártíri készség ércfalába ütközött, — ami egyébként is előrelátható volt, de aminek létrejöttét a két évvel azelőtt kötött konkordátum szilárd jogalapja is előmozdító — újra a hitvalló protestánsok ellen fordult. A koncentrációs táborok megteltek hűséges és jó hazafi lelkipásztorokkal, akiknek az volt az egyetlen bűnük, hogy az előbb idézett tiltakozást az állam totalitást igényének vallási megalapozása ellen, egyházi felsőségük rendeletére felolvasták a templomi szószékről. Legalább félezer gyülekezetét fosztottak meg lelkipásztoraiktól hosszabb-rövidebb időre s tartottak fegyverek közt, könnyen elképzelhető bánásmóddal és környezetben. De a mártíromság ereje itt is megmutatkozott: a kormány, alighanem leginkább a bonyolult és veszedelmes külpolitikai helyzetre, a birodalom állandóan ingadozó nemzetgazdasági viszonyaira s amellet valószínűleg az angol közvélemény izgatottságára tekintettel, megint csak nem tartotta tanácsosnak végsőkéig feszíteni a húrt s a lelkipásztoroknak visszaadta szabadságukat. A június 4—6. napjain tartott augsburgi hitvalló zsinat újabb hatalmas erkölcsi diadalt könyvelhetett el s a régi rettenthetetlen hangon szólt az államhatalomhoz: „Tiszteletteljes komolysággal kénytelenek vagyunk rámutatni arra, hogy olyan engedelmességről, amely az Isten parancsolatával ellentétes, nem lehet szó. A világ semmiféle hatalmassága nem oldhatja föl az egyházat az Ura parancsa iránt való engedelmesség alól“.

HANEM EGY KIEMELKEDŐ ESETBEN az államhatalom mégis tüntetésszerűen törésre vitte a dolgot. Jóformán az egész protestáns világ ellenszenvét kihívta és tiltakozásával mit sem törődve, félévig tartó huzavona után elmozdította bonni tanszékéről a ma élő legnagyobb protestáns teológust, a református Barth Károlyt, akinek világhíre az idegen hallgatók tömegeit vonzotta évről-évre a rajnamenti városba s akinél külön világmárkával a német szellemtudományt az elmúlt másfél évtizedben senki sem képviselte.

Mi volt a Barth vétké? Amikor őt is, mint minden állami tisztviselőt, felszólították, tegye le az új hivatali esküt a Vezér iránt való hűségre és engedelmisségre, kijelentette, hogy ezt az esküt csak a következő fenntartással hajlandó letenni: „amennyiben ezért a felelősséget mint evangéliumi keresztyén elvállalhatom“. Emiatt már a múlt év végén felfüggesztették, majd elsőfokú ítélettel elmozdították állásától — annak ellenére, hogy az egész hitvalló egyház azonosította magát vele, világosan megmondván azt a különben is egészen természetes dolgot, hogy minden keresztyén ember mindenféle esküjének, amelyet egy földi hatalom iránt való engedelmisségre tesz, megvan az a magától értetődő, föltétlen korlátja, hogy összeütközés esetén, épúgy, mint az apostolok, Istennek fog inkább engedelmeskedni, mint az embereknek. A végső fokon ítélkező fellebbezési bíróság még a mai Németországban is mert annyira független lenni, hogy az elsőfokú ítéletet megváltoztatta s Barthot állásvesztés helyett csak pénzbüntetésre ítélte (különben az eskü lelkiismereti kérdésében való döntést már az elsőfokú bíróság is kikapcsolta indokolásából és ítéletét csak a Barth egyéb „államellenes cselekményeire“, pl. a „deutscher Grass“-nak a tanteremben való megtagadására hivatkozva hozta meg!). A tudomány-, nevelés- és népművelésügyek birodalmi minisztere azonban a jogerős bírói döntés után nyolc nappal Barthot mégis csak végleg megfosztotta tanszékétől azzal az indokolással, hogy „a nemzeti szocialista állam nem használhat többé aktív alkalmazásban olyan tisztviselőt, aki nem hajlandó föltétel nélkül letenni az esküt a vezérnek és birodalmi kancellárnak való engedelmisségre ... Aki csak egy bizonyos benső fenntartással hajlandó letenni az esküt, az sohasem mondhatja el magáról, hogy mindig és minden körülmények között, fenntartás nélkül kész melléállni a vezérnek és az államnak. Már pedig ez a legelső követelmény, amelyet a nemzeti szocialista állam tisztviselőjével szemben fel kell állítani“.

Barthot azóta már szülőhazájának, Svájcnak ősi baseli egyetemesietett magához kapcsolni s így a professzori munkáját zavartalanul folytathatja — nem úgy, mint jó egynéhány, nem annyira világhírű, de szintén súlyos tudományos értéket jelentő kartársa, akiket a kormány már 1933 óta jónak látott „állami megbízhatatlanságuk“ miatt teológiai és egyéb fakultásokról kisöpörni. A Barth eszméi azonban Németországban — ahol az egész hitvalló ellenállásnak ő volt eddig úgyszólván a teológiai lelkiismerete — csakúgy fognak hatni, mint eddigelé. És ez a hatás a szó legmélyebb értelmében felszabadító lesz, mert a hívő protestáns lelkek számára lehetővé fogja tenni, hogy küzdelmük végső értelmét s a harcban kockán forgó örök értékeket egyre világosabban meglássák.

„Az Evangélium — úgymond Barth az egyik legutóbbi előadásában, amelyet épp állásvesztése küszöbén tartott — nem azonos a keresztyénséggel. Az Evangélium az a hatalmas üzenet, amelyről a keresztyénségben szó van, amelyen a keresztyénség alapul (lefordíthatatlan szójátékkal: „auf die sich das Christentum schlecht und recht — und genau genommen immer mehr schlecht als recht — begründet und bezieht“)... Az Evangélium nem abból él, hogy a keresztyénségnek melléje áll az egyetemes fejlődés, a vezető politikusok lelkiismerete, a műveltek, az ifjúság, sőt még a tömegek is. És éppen így kárt sem tehet az Evangéliumban az, hogyha ma, a való helyzet szerint, Londonban megtévesztő látszat lesz a keresztyénségből, ha Zürichben napirendre térnek a keresztyénség fölött, ha Berlinben meghamisítják és Pétervárott üldözik. Az Evangélium mind e lehetőségeken szabadon hatol keresztül. A keresztyénség mindenkori helyzete csak színtere az Evangéliumnak, de sohasem a feltétele, sem jó, sem rossz irányban. Mert az Evangélium hatalma szellemi hatalom: áttekinthetetlen, ellenőrizhetetlen és kiszámíthatatlan annak számára, aki az Evangéliumhoz más mértékkel akar közelíteni, mint a saját mértékével. Semmi sem könnyebb, mint az Evangélium hatalmát tagadni ott, ahol ezt a saját mértékét nem ismerik. Természetesen ott, ahol viszont ismerik ezt a mértékét, semmi sem nehezebb, mint tagadni a hatalmát...

A világ, amely iránt a keresztyénség túlságosan is nagy hűséget tanúsított s amely viszont a keresztyénség iránt titokban mindig hűtelen volt... ma nyíltan megmondja, hogy a kettejük közti szövetségnek becstelen megtartása többé már esze ágában sincs. Az úgynevezett keresztyén Európa a pokol gúnykacaja közben visszahelyezkedik a maga eredeti vad szabadságába. A keresztyénség most aztán sirathatja, mint ahogy az elcsábított lány siratja hűden szeretőjét. Dehát miért akart a keresztyénség az Evangélium rovására megélni, ahelyett, hogy arra bízta volna magát, hogy az Evangélium erejéből éljen?“

Ebben a néhány sorban az egész Barth benne van és benne van a magyarázata annak is, hogy a totális államistenítés, Németországon belül és kívül, miért tekinti szükségképpen halálos ellenségének a Barth szellemét, meg annak is, hogy a Krisztus élő igéjén csüngő lelkek miért tekintik hivatott kalauzoknak s miért néznek rá föltétlen tisztelettel akkor is, ha dogmatikai álláspontjuk, vallásfelekezeti hovatartozásuk a részletekben nagyon eltér az övétől.

Teljesen szavahihető ember írja a saját neve alatt, németbirodalmi lapban, tehát olyan helyen, ahol bármikor készen kell lennie arra, hogy állításáért száz százalékgig helytálljon: Az egyik bebörtönzött hitvalló lelkipásztortól a fogház egy tisztviselője megkérdezte: Miféle ember tulajdonképpen az a hazaáruló Barth? A lelkész feleletül a Barth néhány prédikációját adta át a kérdezőnek. A tisztviselő két hétig olvasgatta a prédikációkat és azután — feleségestől belépett a hitvalló egyház kötelékébe.

RÉVÉSZ IMRE